

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

КАЛІНСЬКА ОКСАНА ПАВЛІВНА

УДК 377/378.091.12.011.3-051:33]:[37.013.2:005.336.5] (043.5)

**РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному університеті «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент
СУШЕНЦЕВА Лілія Леонідівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри педагогіки та соціального
управління.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ЛАВРІНЕНКО Олександр Андрійович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук України,
завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти
імені академіка І. А. Зязюна;

доктор педагогічних наук, доцент
КУЗЬМЕНКО Юлія Василівна,
Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради,
професор кафедри теорії та методики виховання,
психології та інклюзивної освіти.

Захист відбудеться 19 червня 2018 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.24 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, 2-й поверх, к. 226.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1 та на сайті <http://www.lp.edu.ua/research/dissertations-directory>.

Автореферат розіслано 17 травня 2018 р.

**В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

М. В. Гаврилюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Модернізація української освітньої системи на сучасному етапі потребує переосмислення та залучення національного й зарубіжного досвіду в процесі організації освіти та навчання, а також упровадження у практику інновацій. Конкурентоспроможність національної системи освіти у європейському і світовому просторі має забезпечуватись високою якістю підготовки випускників вищих навчальних закладів. Успішне вирішення цього завдання значною мірою залежить від викладачів, зокрема викладачів економічних дисциплін, їхнього науково-творчого потенціалу, рівня культури, професіоналізму та, не менш важливої складової, високої педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність викладача економічних дисциплін є цілісним поєднанням наукових закономірностей та інноваційного педагогічного досвіду. Тому розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін передбачає доведення педагогічної майстерності до вищого рівня, від чого залежить якість підготовки фахівця з вищою освітою.

На необхідності підвищення професіоналізму та педагогічної майстерності педагогічних кадрів наголошено в Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Державній програмі «Вчитель» (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016) та міжнародних документах – Комюніке всесвітньої конференції з вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку (2009), Педагогічній Конституції Європи (2013) та ін.

Методологічні та теоретичні засади модернізації освіти знайшли своє відображення у дослідженнях вітчизняних (С. Гончаренко, І. Козловська, Н. Мачинська, Н. Мукан, Н. Ничкало, П. Сікорський, В. Ягупов та ін.) та зарубіжних (Е. Умірзакова, Г. Хозяїнов, Н. Цирікова, С. Чакраборті (S. Chakraborty), Дж. Баймерт (J. Baumert), М. Кунтер (M. Kunter), Дж. Майр (J. Mayr), Х. Новаг (G. Neuweg) та ін.) науковців. Проблеми підвищення якості методичної роботи, розвитку професійної мобільності, педагогічної творчості педагогічних та науково-педагогічних працівників висвітлено в наукових працях К. Бурова, А. Демінцева, Ю. Козловського, В. Кузьменка, К. Романової, Л. Сушенцевої, Р.-І. Швай та ін.

Теоретичною основою сучасних наукових підходів до розкриття сутності педагогічної майстерності є праці В. Вихрущ, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Н. Кузьміної, О. Лавріненка А. Маркової, М. Солдатенка та ін. Проблеми формування педагогічної майстерності присвячені праці Г. Вербицької, І. Учитель, А. Макаренка, О. Мітракової, В. Папучі, В. Сухомлинського та ін. Особливості розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих навчальних закладів розкриті у працях І. Адріаді, Н. Бендерець, А. Бикова, Т. Вахрушевої, С. Вітвицької,

Л. Кайдалової, В. Ковальчук, О. Обривкіної, Н. Оверко, І. Семенової, В. Семиченко та ін.

Незважаючи на значний інтерес науковців і педагогів-практиків до педагогічної майстерності, проблема розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищих навчальних закладах залишається недостатньо дослідженою як у теоретичному, так і практичному аспектах. Водночас, донині не існує єдиного підходу щодо визначення структури, основних складових педагогічної майстерності та психолого-педагогічних умов її розвитку, зокрема у викладачів економічних дисциплін.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел і практичного досвіду розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін дозволив визначити низку **суперечностей** між: сучасною соціально-економічною потребою у викладачах економічних дисциплін, здатних до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, самостійного, творчого й успішного розв'язання педагогічних завдань і реальним рівнем їхньої педагогічної майстерності; потенційними можливостями методичної роботи кафедри, орієнтованої на розвиток педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін, та відсутністю науково-обґрунтованих психолого-педагогічних умов організації цього процесу; необхідністю підвищення рівня якості методичної роботи з викладачами економічних дисциплін та відсутністю спеціально розробленої моделі розвитку їхньої педагогічної майстерності.

Актуальність проблеми та недостатнє теоретичне й практичне її розроблення, об'єктивна необхідність розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки та соціального управління Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості». Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (номер держреєстрації 0116U004108).

Тема дисертації затверджена (протокол №8 від 11.04.2012) та уточнена (протокол №9 від 18.04.2017) вченою радою Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка».

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Відповідно до визначеної мети окреслено такі **завдання**:

1) дослідити сутність основних понять дослідження; визначити структуру педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін та з'ясувати стан розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у системі методичної роботи ВНЗ;

- 2) теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ;
- 3) розробити модель та технологію розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ; визначити критерії та охарактеризувати показники й рівні розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі;
- 4) експериментально перевірити ефективність психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі за визначеними критеріями, показниками та рівнями.

Об'єкт дослідження – професійне вдосконалення викладачів економічних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі здійснюватиметься більш ефективно за таких умов: поєднання традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи; впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи; формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Для досягнення мети та розв'язання визначених дослідницьких завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської та психолого-педагогічної і методичної літератури, нормативно-правових документів у галузі освіти; аналіз та узагальнення педагогічного досвіду задля з'ясування тенденцій, суперечностей і закономірностей розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ; моделювання з метою розробки моделі розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ; узагальнення та систематизація висновків дослідження; *емпіричні* – опитування, спостереження, бесіди, анкетування, тестування для з'ясування стану розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) з метою перевірки ефективності психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ; *статистичні* – методи математичної статистики для обробки й узагальнення результатів дослідницько-експериментальної роботи, перевірки їхньої достовірності, з'ясування кількісних залежностей між явищами та процесами, що вивчалися.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ (поєднання традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи;

впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи; формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії); розроблено модель розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ, яка містить теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та результативний блоки; визначено структуру педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін та конкретизовано критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, адаптивний) і рівні її розвитку (творчий, продуктивний, репродуктивний).

Удосконалено технології розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ВНЗ.

Уточнено сутність поняття «педагогічна майстерність викладача економічних дисциплін», що розглядається як інтегрована якість особистості, яка забезпечує результативну стабільно-високу діяльність викладача, його професійно-педагогічний саморозвиток, самоактуалізацію на основі гуманізму, психолого-педагогічної, методичної та фахової компетентності, особистісних якостей, індивідуального педагогічного стилю та професійної мобільності.

Подальшого розвитку набули положення щодо реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії та індивідуального підходу до розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін у системі методичної роботи кафедри вищого навчального закладу.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено методичні рекомендації «Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін», авторську програму «Тренінги розвитку педагогічної майстерності». Основні положення, матеріали дослідження можуть бути використані у системі методичної роботи кафедр ВНЗ, а також у системі підвищення кваліфікації викладачів економічних дисциплін.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Львівської національної академії мистецтв (довідка № 19 від 10.09.2017), Міжрегіональної академії управління персоналом «Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського» (довідка № 38-27-159 від 12.09.2017), Навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 18 від 18.09.2017), Хустського навчально-консультаційного центру Інституту дистанційного навчання Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 7 від 8.10.2017), Навчально-наукового інституту адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 68-82-458 від 31.10.2017), Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету (довідка № 44-11-1311 від 31.10.2017), Львівського інституту економіки і туризму (довідка № 01/391 від 01.11.2017), Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (довідка № 5352/01-27 від 10.11.2017), Приватного вищого навчального закладу «Комп'ютерна академія ШАГ» (довідка № 64 від 10.11.2017).

Особистий внесок здобувача. В опублікованій у співавторстві статті [10] дисертантці належить матеріал щодо аналізу та узагальнення розвитку педагогічної майстерності викладачів сучасних вищих навчальних закладів; у тезах [12] окреслено використання маніпулятивних впливів у системі «викладач-студент»; у тезах [13] обґрунтовано використання викладачами відповідних засобів та методів маніпулятивного впливу; у тезах [14] розкрито механізми маніпулятивного впливу в педагогічному спілкуванні.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорені на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті» (Київ, 2011); «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2016); «International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences» (Kielce, 2016); «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2017); «Проблеми реформування педагогічної науки і освіти» (Хмельницький, 2017); «Профі HUB: простір освітніх та виробничих інновацій» (Одеса, 2017); «Управління в освіті» (Львів, 2013, 2015, 2017); «Wplyw Edukacji na poziomie szkolnictwa wyzszego na rozwoj spoleczenstwa informacyjnego» (Katowice, 2017); *всеукраїнських* – «Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір» (Львів, 2017); *регіональних* – «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні» (Львів, 2010, 2012, 2014–2017); «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції» (Львів, 2016); «Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти: теорія і практика» (Львів, 2016). Основні положення, висновки, рекомендації та результати дослідження доповідалися на наукових семінарах і засіданнях кафедри педагогіки та соціального управління Національного університету «Львівська політехніка» (2012–2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 30 опублікованих працях, із них: 1 монографія (у співавторстві); 6 статей у наукових фахових виданнях України; 3 – у виданнях, що включені до наукометричних баз даних; 19 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій; 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (347 найменувань, з них 12 – іноземною мовою), 11 додатків на 65 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 345 сторінок, основний зміст складає 220 сторінок, який містить 18 таблиць та 11 рисунків на 11-ти сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи дослідження, окреслено наукову

новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади розвитку педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу»** проаналізовано базові поняття дослідження, окреслено психолого-педагогічні особливості та науково-теоретичні засади розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі, визначено структуру його педагогічної майстерності, проаналізовано сучасний стан розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Необхідність розв'язання проблеми розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі зумовлена сукупністю різних змін, що відбуваються у сучасному суспільстві та вимагають нових підходів до організації методичної роботи, орієнтованої на розвиток їхньої педагогічної майстерності. З'ясовано, що підґрунтям розвитку педагогічної майстерності є теоретична спадщина, представлена у вітчизняних та зарубіжних наукових працях, у яких розкрито генезу поняття «педагогічна майстерність», зв'язок педагогічної майстерності, як характеристики професійної діяльності, з особистісно-ціннісною, фаховою, когнітивною та психофізичною сферами діяльності педагога.

Обґрунтовано педагогічну майстерність викладача економічних дисциплін як інтегровану якість особистості, яка забезпечує результативну стабільно-високу діяльність викладача, його професійно-педагогічний саморозвиток, самоактуалізацію на основі гуманізму, психолого-педагогічної, методичної та фахової компетентності, особистісних якостей, індивідуального педагогічного стилю та професійної мобільності. Виявлено, що розвиток педагогічної майстерності – це складний і тривалий процес, орієнтований на систематичну роботу викладача з саморозвитку та самовдосконалення. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін варто розглядати як головну мету методичної роботи кафедри.

Визначено структуру та основні компоненти педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін ВНЗ, до яких ми віднесли професійні цінності та ставлення, педагогічні здібності, професійні знання, професійні уміння та навички, педагогічну техніку, педагогічно-економічну культуру.

Методична робота є важливою складовою у діяльності кафедр вищого навчального закладу. З урахуванням результатів психолого-педагогічних досліджень з'ясовано, що методична робота на кафедрах не орієнтована на розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін, здійснюється недостатньо ефективно, що зумовлює необхідність оновлення підходів до відбору змісту, форм і методів її організації.

У другому розділі **«Методичні засади розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі»** визначено та теоретично обґрунтовано психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін;

розроблено технологію і модель розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін.

З метою підвищення ефективності розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі визначено й обґрунтовано такі психолого-педагогічні умови: поєднання традиційних і нетрадиційних форм організування методичної роботи; впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи; формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Перша психолого-педагогічна умова – поєднання традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи кафедри – передбачала, що розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін реалізується за посередництва змісту методичної роботи кафедри: вивчення і використання у навчальному процесі нових педагогічних технологій, передового досвіду навчання та виховання, аналіз результатів цієї роботи; розробка пропозицій та рекомендацій з поліпшення викладання окремих навчальних дисциплін; організації наставництва, надання допомоги молодим викладачам у підготовці і проведенні занять, організації взаємовідвідування занять, відкритих занять та їх обговорення; організації та проведення конкурсів, олімпіад, позанавчальних виховних заходів тощо.

Доведено, що окрім змісту методичної роботи на розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін впливають поєднання традиційних і нетрадиційних форм та методів методичної роботи (методичні комісії, інструкційно-методичні наради, методичні фестивалі, організації педагогічних читань, педагогічних виставок, методичних і проблемних семінарів, проведення відкритих занять, методичних тижнів, конференцій, школа педагогічної майстерності, робота в творчих групах).

Друга психолого-педагогічна умова – впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи. Ця психолого-педагогічна умова була реалізована через інноваційні педагогічні технології навчання, що використовуються у програмах для розвитку та підвищення рівня педагогічної майстерності (нестандартні способи вирішення педагогічних завдань, технологія розвитку критичного мислення, творчий пошук, вправи на креативне педагогічне мислення, мобільний workshop, тренінги (комунікативний, розв'язання конфліктів, соціально-психологічний), коуч-сесії, методичні ділові ігри, інфографіка, завдання на основі компромісного вибору, методи маніпулятивного впливу).

Третньою психолого-педагогічною умовою визначено формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Наголошено, що для побудови конструктивної взаємодії і стимулювання творчого особистісного розвитку доцільним є використання прийомів непрямого педагогічного впливу (методичні маніпуляції, що створюють робочий настрій, підвищують працездатність; маніпуляції як спосіб активізації навчальних та морально-

поведінкових дій), як навмисно створюваної ситуації або проблеми, що є повноцінним педагогічним актом, проявом педагогічної майстерності. З'ясовано, що вибір педагогічних маніпулятивних прийомів переважно визначається особливостями особистості самого викладача. Наголошено, що маніпулятивний стиль педагогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії має відповідати сучасним тенденціям гуманізації навчального процесу.

Досліджено, що виділені педагогічні умови мають спільне підґрунтя – особистісно-орієнтований підхід, оновлення змісту професійної підготовки та науково-методичне забезпечення процесу розвитку педагогічної майстерності, підвищення пізнавального інтересу до професійної самореалізації та ін.

Інтеграція визначених психолого-педагогічних умов у систему методичної роботи кафедри вищого навчального закладу сприяє закріпленню теоретичних знань та оволодінню необхідним методичним арсеналом розв'язання сучасних освітніх проблем вищої школи, формуванню здатності до рефлексії, розвитку вмінь ефективно використовувати одержану інформацію в нових умовах, підвищенню якості педагогічної діяльності, а також удосконаленню власних інтелектуальних, світоглядних і комунікативних характеристик.

З метою реалізації визначених психолого-педагогічних умов, на основі використання методу моделювання було розроблено та обґрунтовано модель розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищих навчальних закладах (рис. 1). Розроблена модель є цілісною системою, що охоплює теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та результативний блоки; положення системного, компетентнісного, діяльнісного, андрагогічного, аксіологічного, акмеологічного підходів; принципи людиноцентризму, творчості, рефлексивності, професійної мобільності.

Педагогічна майстерність викладача економічних дисциплін складається з таких компонентів: професійні цінності та ставлення, педагогічні здібності, професійно необхідні знання, професійно необхідні уміння та навички, педагогічна техніка, педагогічно-економічна культура. Їх розвиток здійснюється безпосередньо за допомогою змісту методичної роботи, форм, методів і засобів її організації. У моделі знайшли відображення психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін.

З метою моніторингу розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін обґрунтовано відповідні критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, адаптивний) та визначено їхні показники і рівні (творчий, продуктивний, репродуктивний). Результатом впровадження психолого-педагогічних умов та поетапної реалізації моделі є позитивна динаміка розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін.

Запропонована технологія розвитку педагогічної майстерності передбачає впровадження традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи, інноваційних педагогічних технологій, формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного

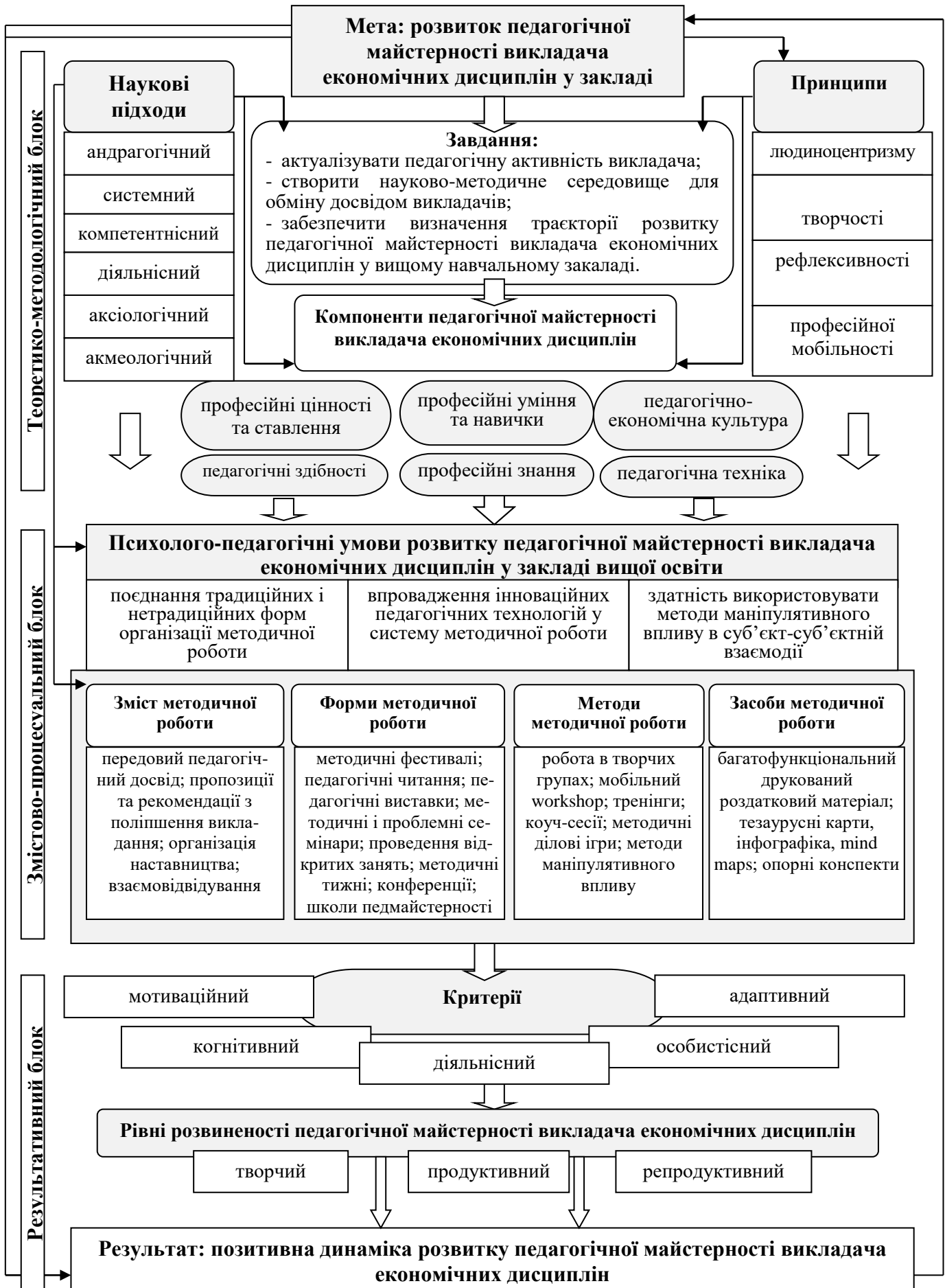

Рис. 1. Модель розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі

впливу у суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

У третьому розділі «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі» визначено критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін, обґрунтовано мету і завдання, організацію й методику проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту, здійснено узагальнення їхніх результатів.

Дослідницько-експериментальна робота щодо перевірки ефективності психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі проводилася впродовж 2010–2017 рр. на базі дев'яти ВНЗ. До педагогічного експерименту було залучено 241 викладача економічних дисциплін, розподілених на дві групи: контрольну (КГ) – 121 особа та експериментальну (ЕГ) – 120. Для оцінювання рівнів розвитку їхньої педагогічної майстерності визначено критерії та показники: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, адаптивний. Критеріальні ознаки розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін дозволили визначити й виявити творчий, продуктивний, та репродуктивний рівні.

На констатувальному етапі (2010–2014 рр.) педагогічного експерименту з'ясовано стан розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін. Проведення констатувальної діагностики засвідчило, що лише у 10,08% КГ та 9,82% ЕГ розвиток педагогічної майстерності знаходиться на творчому рівні; 26,28% викладачів КГ та 25,10% ЕГ володіють продуктивним рівнем педагогічної майстерності; 63,64% КГ та 65,08% ЕГ – репродуктивним рівнем. Це дозволило зробити висновок, що традиційна система методичної роботи кафедр недостатньо орієнтована на розвиток педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін.

На формувальному етапі педагогічного експерименту в ЕГ методична робота кафедр здійснювалася з урахуванням визначених психолого-педагогічних умов, на відміну від традиційно організованої у КГ. Після завершення дослідницько-експериментальної роботи було повторно проведено педагогічну діагностику рівня розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін за визначеними критеріями, показниками і рівнями. Узагальнення результатів експериментальної роботи показало, що в ЕГ творчий рівень розвитку педагогічної майстерності зріс на 11,51% за рахунок досить суттєвого зменшення кількості викладачів з репродуктивним рівнем (на 28,41%) та, відповідно, збільшенням на 16,90% викладачів з продуктивним рівнем. Тоді як у КГ ці показники суттєво не змінилися. Динаміку рівнів розвитку педагогічної майстерності на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту відображено на рис. 2.

Вірогідність результатів експериментального дослідження і достовірність отриманих даних підтверджено статистично за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Відповідно до результатів статистичних підрахунків, зміни у рівнях розвитку

педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін вищих навчальних закладів в ЕГ є статистично значущими.

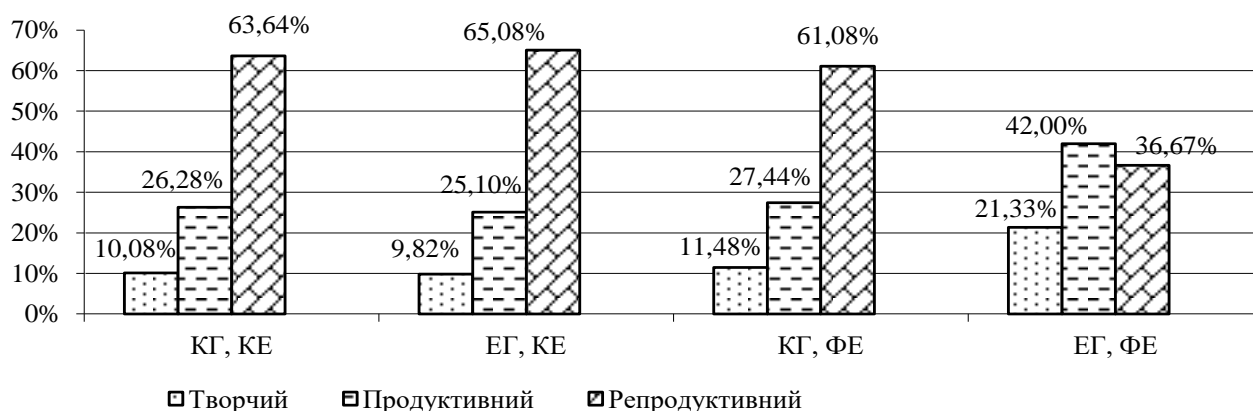

Рис. 2. Динаміка рівнів розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту

Таким чином, аналіз результатів педагогічного експерименту дає підстави стверджувати, що визначені психолого-педагогічні умови є доцільними й ефективними. Отже, мету наукового пошуку досягнуто, поставлені завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів дослідження проблеми розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі зроблено такі висновки.

1. З'ясовано, що педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу репрезентується як системне утворення, що взаємодіє з соціально-педагогічним середовищем і характеризується інтегративністю, цілісністю та єдністю педагогічних цінностей, технологій, особистісних якостей, спрямованих на творчу реалізацію у різноманітних видах педагогічної діяльності. Дослідження сутності поняття «педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу» дозволило визначити сутність поняття «педагогічна майстерність викладача економічних дисциплін», яке розуміється як інтегрована якість особистості, що забезпечує результативну стабільно-високу діяльність викладача, його професійно-педагогічний саморозвиток, самоактуалізацію на основі гуманізму, психолого-педагогічної, методичної та фахової компетентності, особистісних якостей, індивідуального педагогічного стилю та професійної мобільності.

Визначено, що структурними компонентами педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін є: *професійні цінності та ставлення* (гуманістична спрямованість, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, психолого-педагогічна неповторність викладача); *педагогічні*

здібності (комунікативність, перцептивні здібності, динамізм особистості); *професійно необхідні знання* (знання змісту економічних дисциплін, знання з педагогіки, психології та методики викладання економічних дисциплін); *професійно необхідні уміння та навички* (організаційні, комунікативні, методичні, акторські, творчі; економічна поведінка); *педагогічна техніка* (дидактичні уміння, волюва саморегуляція, невербальна комунікація, техніка мовлення); *педагогічно-економічна культура* (володіння педагогічним тактом, педагогічними технологіями, економічними методами, розвинене педагогічне та економічне мислення).

Аналіз стану розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у системі методичної роботи вищого навчального закладу свідчить, що методична робота на кафедрах не орієнтована на розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін, здійснюється недостатньо ефективно, що зумовлює необхідність оновлення підходів до відбору змісту, форм і методів її організації та створення відповідних психолого-педагогічних умов.

2. Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін слід розглядати як єдність зовнішніх та внутрішніх обставин, що впливають на вибір методів і форм організації методичної роботи та які забезпечують формування особистості на основі цілісного продуктивного педагогічного процесу із застосуванням інноваційних технологій.

Психолого-педагогічними умовами ефективного розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі є: поєднання традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи, впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи кафедри, формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

3. Розроблено модель та технологію розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі, яка складається із взаємопов'язаних блоків: теоретико-методологічного, змістово-процесуального та результативного і враховує положення системного, компетентнісного, діяльнісного, андрагогічного, аксіологічного та акмеологічного наукових підходів; принципи: людиноцентризму, творчості, рефлексивності, професійної мобільності; психолого-педагогічні умови; критерії та рівні розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін. У моделі знайшли відображення критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, адаптивний), за якими визначався рівень розвитку педагогічної майстерності, їхні показники та рівні (творчий, продуктивний та репродуктивний).

Технологія розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі передбачає впровадження традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи (методичні

фестивалі, педагогічні читання, педагогічні виставки, методичні і проблемні семінари-практикуми, панельні дискусії, відкриті заняття, методичні тижні, конференції, школи педмайстерності, наставництво, взаємовідвідування), інноваційних педагогічних технологій (коуч-сесії, тренінгові технології, ігрові технології тощо), формування у викладачів економічних дисциплін здатності використовувати методи маніпулятивного впливу у суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

4. Експериментальна перевірка ефективності психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін здійснювалася за визначеними критеріями, показниками і рівнями. Виявлено статистично значущі відмінності між експериментальною та контрольною групами, а також позитивні зміни в експериментальній групі, що доводить ефективність визначених психолого-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі. Про це свідчить зростання кількості викладачів економічних дисциплін ЕГ з творчим рівнем розвитку педагогічної майстерності на 11,51%, з продуктивним рівнем – на 16,90%, тоді як у КГ суттєвих змін не відбулося, що підтвердило гіпотезу дослідження.

Проведене дослідження не претендує на всебічне висвітлення означеної проблеми. До перспективних напрямів подальших наукових розвідок віднесено: удосконалення системи методичної роботи кафедр вищих навчальних закладів орієнтованої на підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, на активізацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Kalinska O. Innovative Technologies in the Education System as a way to form Professional and Pedagogical Skills of a Teacher of Higher Economical Education Institution. [Колективна монографія] / Oksana Kalinska // Innowacyjna Edukacja jako składowa Inteligentnego Miasta. Series of monographs. Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts, Katowice School of Technology. Monograph 14. – Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach (redakcja naukowa Aleksander Ostenda, Tetyana Nestorenko). – Katowice, 2017. – С. 71–78.

Публікації у виданнях, що включені до наукометричних баз даних

2. Калінська О. П. Сутність та структура педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу / О. П. Калінська // Молодий вчений. – 2016. – № 10 (37). – С. 240–244.

3. Калінська О. П. Традиційні і нетрадиційні форми організації методичної роботи кафедри як умова розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін в освітньому закладі / О. П. Калінська // Молодий вчений. – 2017. – № 11 (51). – С. 319–324.
4. Kalinska O. The Development of Pedagogical Skills of the Teacher in the Modern Higher Education Institution / O. Kalinska, L. Sushentseva / European Humanities Studies: State and Society. – 2017. – № 4 (I). – С. 80–96. *(авторський внесок: аналіз та узагальнення розвитку педагогічної майстерності викладачів сучасних вищих навчальних закладів).*

Публікації у наукових фахових виданнях України

5. Калінська О. П. Теоретичний аналіз педагогічної майстерності викладачів сучасних вищих технічних навчальних закладів / О. П. Калінська // Обрії. – 2016. – № 1(42). – С. 8–10.
6. Калінська О. П. Використання маніпулятивних прийомів – невід’ємна складова педагогічної майстерності викладача в навчально-виховному процесі / О. П. Калінська // Молодь і ринок. – 2016. – № 5 (136). – С. 136–142.
7. Калінська О. П. Підвищення педагогічної майстерності викладача в системі методичної роботи кафедри / О. П. Калінська // Обрії. – 2017. – № 1(44). – С. 89–92.
8. Калінська О. П. Впровадження освітніх інновацій як шлях до формування професіоналізму та педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу / О. П. Калінська // Нова педагогічна думка. – 2017. – № 3 (91). – С. 28–30.
9. Калінська О. П. Технології розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі / О. П. Калінська // Обрії. – 2017. – № 2 (45). – С. 51–54.
10. Калінська О. П. Психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі / О. П. Калінська // Педагогічний альманах. – 2017. – Вип. 36. – С. 153–160.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Калінська О. П. Застосування елементів сугестивної технології у навчанні для якісного засвоєння знань, умінь та навичок студентами / О. П. Калінська // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні : зб. матеріалів V міжвузівської науково-технічної конференції (17 березня – 16 квітня 2010 р., м. Львів). – Львів : Видавничий відділ Інституту підприємництва та перспективних технологій, 2010. – С. 320–321.
12. Калінська О. П. Соціальна відповідальність як регулятор практики використання маніпулятивних впливів у системі «викладач-студент» /

- О. П. Калінська, О. М. Ієвлєв // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті : соціально-відповідальний вимір : матеріали VII міжнародної науково-методичної конференції (13–14 жовтня 2011 р., м. Київ). – Київ : ДІА, 2011. – С. 37–38. *(авторський внесок: окреслено використання маніпулятивних впливів у системі «викладач-студент»)*.
13. Калінська О. П. Маніпуляція як невід’ємна частина педагогічної майстерності викладача / О. П. Калінська, Л. В. Цубов // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні : зб. тез за матеріалами VIII науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників (26–31 березня 2012 р., м. Львів). – Львів : Видавничий відділ навчально-наукового інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – С. 339–340. *(авторський внесок: обґрунтовано використання викладачами відповідних засобів та методів маніпулятивного впливу)*.
14. Калінська О. П. Маніпулятивні аспекти педагогічного спілкування. / О. П. Калінська, О. М. Ієвлєв // Управління в освіті : зб. матеріалів VI міжнародної науково-практичної конференції (18–19 квітня 2013 р., м. Львів). – Львів : Видавництво «Тріада Плюс», 2013. – С. 101–103. *(авторський внесок: розкрито маніпулятивні механізми впливу у педагогічному спілкуванні)*.
15. Калінська О. П. Стереотипи та стереотипізація мислення / О. П. Калінська // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні : зб. тез доповідей X науково-практичної конференції (31 березня – 5 квітня 2014 р., м. Львів). – Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», 2014. – С. 276–277.
16. Калінська О. П. Маніпулятивні техніки у діловому спілкуванні як засіб управлінського впливу / О. П. Калінська // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп’ютерних технологій в Україні : зб. тез доповідей XI науково-практичної конференції (30 березня – 4 квітня 2015 р., м. Львів). – Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», 2015. – С. 219–221.
17. Калінська О. П. Технології маніпулювання в діяльності керівника освітнього закладу як засіб управлінського впливу / О. П. Калінська // Управління в освіті : зб. матеріалів VII міжнародної науково-практичної конференції (16 – 18 квітня 2015 р., м. Львів). – Львів : Видавець Бадікова Н. О., 2015. – С. 69–70.
18. Калінська О. П. Комунікація як засіб маніпулятивного впливу на поведінку / О. П. Калінська // Психологія та педагогіка : необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні : зб. тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (26–27 лютого 2016 р., м. Львів). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. – С. 122–123.

19. Калінська О. П. Маніпулятивна взаємодія в навчально-виховному процесі / О. П. Калінська // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні : зб. тез доповідей XII науково-практичної конференції (4–8 квітня 2016 р., м. Львів). – Навчально-науковий інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», 2016. – С. 265–267.
20. Калінська О. П. Педагогічна маніпулятивна взаємодія у навчальній діяльності / О. П. Калінська // Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції : зб. матеріалів науково-практичної конференції (8–9 лютого 2016 р., м. Львів). – Львів : ННПП НУ «Львівська політехніка», 2016. – С. 205–206.
21. Калінська О. П. Маніпулятивний вплив викладача вищого навчального закладу в системі суб'єктів навчально-виховного процесу як елемент педагогічної майстерності / О. П. Калінська // Проблеми підготовки педагогів для професійної освіти : теорія і практика : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (25 листопада 2016 р., Львів). – Львів : «Ощипок М. М.», 2016 р. – С. 121–123.
22. Калінська О. П. Використання методів маніпулятивного впливу в системі навчально-виховного процесу / О. П. Калінська // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні : зб. тез доповідей XIII науково-практичної конференції (27–31 березня 2017 р., м. Львів). – Навчально-науковий Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка», 2017. – С. 118–120.
23. Калінська О. П. Формування професійної компетентності викладача в системі методичної роботи кафедри / О. П. Калінська // Управління в освіті : зб. матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції (26–27 квітня 2017 р., м. Львів). – Львів, 2017. – С. 177–180.
24. Калінська О. П. Удосконалення навчально-виховного процесу на основі впровадження освітніх інноваційних технологій / О. П. Калінська // III графічно-інформаційний форум присвячений пам'яті професора Маргарити Федорівни Юсупової : матеріали. – Київ : ФОП Поліщук О.В., 2017. – С. 122–126.
25. Калінська О. П. Критерії та показники розвиненості педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін / О. П. Калінська // Формування професійно мобільного фахівця : європейський вимір : матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції (16–17 листопада 2017 р., м. Львів). – Львів : ПП «Ощипок М.М.», 2017. – С. 130–133.
26. Калінська О. П. Умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін в системі методичної роботи кафедри освітнього закладу / О. П. Калінська // Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки : зб. наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (17–18 листопада 2017 р., м. Одеса). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. – Ч. 1. – С. 95–98.

27. Калінська О. П. Організація традиційних і нетрадиційних форм методичної роботи кафедри / О. П. Калінська // Проблеми реформування педагогічної науки та освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (1–2 грудня 2017 р., м. Хмельницький). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 99–103.
28. Калінська О. П. Маніпуляція у сучасному суспільстві як соціально-психологічна проблема впливу / О. П. Калінська // Actual questions and problems of development of social sciences : Proceedings of the International scientific-practical conference (28–30 June, 2016, Kielce). – Holy Cross University, 2016. – P. 178–182.
29. Калінська О. П. Інноваційні освітні технології як шлях до розвитку педагогічної майстерності сучасного викладача вищого навчального закладу / О. П. Калінська / Wplyw Edukacji na poziomie szkolnictwa wyzszego na rozwoj spoleczenstwa informacyjnego : miedzynarodowa konferencja naukowa (14–15 Wrzesien, 2017). – Katowice : Wyzsza szkola techniczna w Katowicach, 2017. – S.14.
30. Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економіки в системі методичної роботи кафедри вищого навчального закладу / О. П. Калінська. – Хмельницький : Термінова поліграфія, 2017. – 72 с.

АНОТАЦІЇ

Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України. – Львів, 2018.

У дисертації проаналізовано стан проблеми розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі в педагогічній теорії та практиці. Визначено, що педагогічна майстерність викладача економічних дисциплін вищого навчального закладу – це інтегрована якість особистості, що забезпечує результативну стабільно-високу діяльність викладача, його професійно-педагогічний саморозвиток, самоактуалізацію на основі гуманізму, психолого-педагогічної, методичної та фахової компетентності, особистісних якостей, індивідуального педагогічного стилю та професійної мобільності. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено психолого-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі: поєднання традиційних і нетрадиційних форм організації методичної роботи; впровадження інноваційних педагогічних технологій у систему методичної роботи; формування у викладачів економічних дисциплін

здатності використовувати методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Розроблено модель і технологію розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищих навчальних закладах, що охоплює взаємопов'язані блоки: теоретико-методологічний, змістовно-процесуальний та результативний; враховує положення андрагогічного, системного, компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного підходів; принципи: людиноцентризму, творчості, рефлексивності, професійної мобільності; психолого-педагогічні умови; критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний, адаптивний) та рівні (творчий, продуктивний та репродуктивний) розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін.

Впроваджено методики розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: педагогічна майстерність, розвиток педагогічної майстерності, психолого-педагогічні умови, викладач економічних дисциплін, вищий навчальний заклад.

Калинская О. П. Развитие педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин в высшем учебном заведении. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – Теория и методика профессионального образования. – Национальный университет «Львовская политехника», Министерство образования и науки Украины. – Львов, 2018.

В диссертации проанализировано состояние проблемы развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин в высшем учебном заведении в педагогической теории и практике. Определено, что педагогическое мастерство преподавателя экономических дисциплин высшего учебного заведения – это интегрированное качество личности, которое обеспечивает результативную стабильно высокую деятельность преподавателя, его профессионально-педагогическое саморазвитие, самоактуализацию на основе гуманизма, психолого-педагогической, методической и профессиональной компетентности, личностных качеств, индивидуального педагогического стиля и профессиональной мобильности. Определено, что структурными компонентами педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин являются: профессиональные ценности и отношения (гуманистическая направленность, эмоциональная стабильность, оптимистическое прогнозирование, психолого-педагогическая неповторимость преподавателя) педагогические способности (коммуникативные, перцептивные способности, динамизм личности); профессиональные знания (знание содержания экономических дисциплин, знания с педагогики, психологии и методики преподавания экономических дисциплин); профессиональные умения и навыки (организационные, коммуникативные, методические, актерские,

творческие; экономическое поведение); педагогическая техника (дидактические умения, волевая саморегуляция, владение невербальной коммуникацией, техникой речи); педагогическо-экономическая культура (владение педагогическим тактом, развитое педагогическо-экономическое мышление, владение педагогическими технологиями, владение экономическими методами). Теоретически обоснованы и экспериментально проверены психолого-педагогические условия развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин в высшем учебном заведении: сочетание традиционных и нетрадиционных форм организации методической работы; внедрение инновационных педагогических технологий в систему методической работы; формирование у преподавателей экономических дисциплин способности использовать методы манипулятивного воздействия в субъект-субъектном взаимодействии. Определены критерии (мотивационный, когнитивный, деятельностный, личностный, адаптивный), по которым определяется уровень развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин, их показатели и уровни (творческий, продуктивный и репродуктивный).

Разработана модель и технология развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин в высших учебных заведениях, которая является целостной системой и учитывает профессиональную деятельность преподавателя экономических дисциплин, отражает внешние и внутренние факторы, которые обеспечивают реализацию задач, стоящих перед преподавателями экономических дисциплин для развития их педагогического мастерства. Модель состоит из взаимосвязанных блоков: теоретико-методологического, содержательно-процессуального и результативного; учитывает положения андрагогического, системного, компетентностного, деятельностного, аксиологического, акмеологического подходов; принципы: человекоцентризма, творчества, рефлексивности, профессиональной мобильности; компоненты педагогического мастерства; психолого-педагогические условия; содержание, формы, методы, средства методической работы; критерии и уровни развития педагогического мастерства преподавателей экономических дисциплин. Установлено, что комплексное использование активных форм, методов, приемов и условий способствует повышению эффективности педагогической деятельности, закреплению теоретических знаний и практических умений, формируют умение совершенствовать свои профессиональные качества. Доказано, что результатом поэтапной реализации модели является положительная динамика развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин. Разработаны и внедрены методики развития педагогического мастерства преподавателя экономических дисциплин в высшем учебном заведении и авторский спецкурс «Тренинги педагогического мастерства».

Дальнейшее развитие получили положения по реализации субъект-субъектного взаимодействия и индивидуально инициированных подходов к развитию педагогического мастерства преподавателей экономических

дисциплин в системе методической работы кафедры высшего учебного заведения.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, развитие педагогического мастерства, психолого-педагогические условия, преподаватель экономических дисциплин, высшее учебное заведение.

Kalinska O.P. The development of pedagogical proficiency of a lecturer of economic disciplines at a higher educational institution. – On the rights of manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2018.

The thesis analyses the state of the problem of the development of pedagogical proficiency of the lecturer of economic disciplines in a higher educational institution in pedagogical theory and practice.

It is determined that the pedagogical proficiency of a lecturer of economic disciplines in a higher educational institution is an integrated quality of the individual, which ensures the effectiveness and high stability of activity, professional and pedagogical self-development, self-actualization of the lecturer on the basis of humanism, psychological and pedagogical, methodological and professional competence, personal qualities, individual pedagogical style and professional mobility.

The psychological and pedagogical conditions of pedagogical proficiency of a lecturer of economic disciplines in a higher educational institution are theoretically substantiated and experimentally tested: the combination of traditional and non-traditional forms of methodical work organization; the introduction of innovative pedagogical technologies in the methodical work system; the formation of the ability of teachers of economic disciplines to use methods of manipulative influence in the subject-subject interaction. The model and technology of pedagogical proficiency of the lecturer of economic disciplines in higher educational institutions are developed. The model consists of interconnected blocks: theoretical-methodological, content-procedural and productive; takes into account the position of the andragogic, systemic, competence, activity, axiological, acmeological approaches; principles of human-centeredness, creativity, reflexivity, professional mobility; psychological and pedagogical conditions; criteria (motivational, cognitive, activity, personal, adaptive) and levels (creative, productive and reproductive) of the development of pedagogical proficiency of lecturer of economic disciplines.

Keywords: pedagogical proficiency, development of pedagogical proficiency, psychological and pedagogical conditions, lecturer of economic disciplines, higher educational institution.